

kupuolittuneen väkivallan ja väkivaltakulttuurin yleisiä kysymyksiä sekä eurooppalaisen sukupuolittuneen väkivallan kulttuurin historiaa. Toisessa osassa hän siirtyy suvun tai perheen häpeällä ja kunnialla motivoituihin rikoksiin sekä käsittelee niin sanotun kunniaväkivallan, naisten sukupuolielimien silpomisen ja pakkoavioliittojen erityispiirteitä. Historiallinen tarkastelu yhdistyy hedelmällisellä tavalla sosiaali- ja oikeustieteellisiin havaintoihin sekä materiaaleihin. Lidman tulkitsee nykypäivän ilmiöitä muun muassa ihmisoikeuksien sekä väkivallan esiintymistä koskevan tutkimustiedon valossa. Historiantutkijana Lidman on työssään aiemminkin keskittynyt sukupuolittuneen väkivallan ilmiöihin. Väitöskirjassaan hän käsittelee häpeärangaistuksia 1600-luvun Münchenissä, ja viime vuosina hän on kirjoittanut paljon häpeän merkityksestä monikulttuurisessa nykymaailmassa.

Lidman tarkastelee instituutioita, tapoja sekä käytäntöjä (kuten lainsäädäntöä) ja osoittaa, miten hitaasti väkivaltaan liittyvät tulkinnat muuttuvat. Sukupuolittuneen väkivallan jatkuvuus myös Suomessa ilmenee muun muassa siinä, että rikosoikeus salli hyvin pitkään seksuaalisen ja muun fyysisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen

läheissuhteissa. Historiallisesti naisten ”kurittaminen” ja seksuaalinen pakottaminen on Euroopassakin ajateltu aviomiehen oikeudeksi, sillä naisten ”löyhän” seksuaalimoraalin on ajateltu vaarantavan suvun ja miesten kunnian. Lainsäädännön muutokset edellyttävät asenteiden muutosta, mutta perinteet vaikuttavat myös uudistusten jälkeen. Lidmanin kirja tarjoaa lukijalle kiinnostavan matkan sukupuolen ja väkivallan suhteeseen ”pitkän keston” historiallisena ilmiönä, jota on mahdollista muuttaa, joskin vain sitkeällä ja määrätietoisella politiikalla. Tulkitseen (ehkä väärin) Lidmanin ”pitkän keston” korostuksen olevan sukua annalistien tai mentaliteettien tutkimuksen tyypiselle lähestymistavalle.

Kirjan alkuluvussa Lidman kuvaa väkivallan ja sukupuolen suhdetta käsittelevän tutkimuksen käsiteviidakkoa, joka onkin melkoinen. Hän tunnistaa monitieteisyyden ongelmat ja esittää tärkeitä huomioita sekä eri tieteenalojen että median käyttämien käsitteiden yhtenöitämisestä. Nämä toteamukset ovat oman kokemukseni mukaan hyvinkin tarpeellisia, koska väkivaltaa määritellään eri lähtökohdista eri tavoin, mikä vaikeuttaa olennaisten kysymysten hahmottamista. Lidmanin keskeiset käsitteet ovat sukupuolittuneisuus, väki-

Sukupuolittunut väkivalta – ”pitkän keston” kulttuuria

Satu Lidman: Väkivaltakulttuurin perintö: Sukupuoli, asenteet ja historia. Helsinki: Gaudeamus, 2015. 391 s. ISBN 978-952-495-369-6

Satu Lidman esittelee kirjansa ensimmäisessä osassa su-

valtakulttuuri ja asennehistoria. Väkivaltakulttuurilla hän tarkoittaa sosiaalisia, oikeudellisia ja yhteiskunnallisia rakenteita, jotka tuottavat sekä ylläpitävät väkivallan mahdollisuutta tai auttavat piilottamaan väkivaltaa (s. 17). Asennehistorialla hän tarkoittaa asenteiden syvä-rakenteita: väkivaltaan kytkeytyviä ajattelutapoja, näkemyksiä ja rakenteita sekä näiden pitkiä historiallisia jatkumoa (s. 18).

Sukupuolittunut väkivalta on siis historiallinen ja sellaisena muuttuva ilmiö. Lidman tulkitsee sukupuolittuneen lähi- ja parisuhdeväkivallan muuttuneen luonteeltaan modernisaation edetessä uudenlaisten asenteiden, sääntelyn luonteen ja väkivallalle annettujen selitysten vuoksi. Kirjan ensimmäisen osan yhteenvetoluvussa hän esittelee ”väkivaltakulttuurin eri vaiheiden taustalla vaikuttaneita pitkän linjan muutoksia” taulukkomuodossa, eritellen ajanjaksoja uudelta ajalta modernisoituvaan ja (post)moderniin aikaan kolmen ulottuvuuden avulla (taulukko 1, s. 175). Ulottuvuuksista asenteiden ja ideologioiden perusta muuttui Lidmanin skeeman mukaan patriarkalisesta hierarkiasta liberaaliin, naisen ihmisarvon tunnustavaan ja lopuksi perus- ja ihmisoikeuksien malliin. Suojelun kohteena oli ensin yleinen moraal, yhteiskuntarauha, avioliitto ja mas-

kuliininen kunnia, sen jälkeen modernisoitumisen yhteydessä yhteiskunnan arvot, avioliitto, yksilöllinen toimijuus ja lopuksi itsemääräämisoikeus ja yksilönvapaus sekä tekijän ja uhrin oikeudet. Pitkään hyväksytyt yksityisen kuritusvallan ilmiöt nimetään nyt kielletyksi väkivallaksi ja vallan väärinkäyttöksi.

Itse näkisin modernisoitumisen murroksen hieman eri tavoin kuin Lidman. Moderni yhdenvertaisuuden eetos johti ensimmäisessä vaiheessa pikemminkin naiseuden (samoin kuin ”toisenlaisten” etnisyyksien) erilaisuuden korostamiseen, mikä kelpasi perusteeksi kieltää yksilön oikeudet sukupuolen, rodun ja eräiden muiden perusteiden vuoksi. Modernisoitumisen varhaisvaihe vahvisti vain yhden perheenjäsenen (isän ja puolison) yksilöllisyyttä, itsemääräämisoikeutta ja vapautta samalla kun laadullinen sukupuolten ero vahvistui – ja samanaikaisesti valistusajattelun universalismi tukahtui naisten ja mustien vaatiessa oikeuksiaan. Lidmanin esitys on kuitenkin kiinnostava ja monipuolinen.

Sukupuolittuneen väkivallan tunnistaminen on Suomessa hyvin vaikeaa. Tämä on havaittu muun muassa YK:n naisiin kohdistuvan syrjinnän vastaisen yleissopimuksen (CEDAW) valvonnan yhteydessä – Suomi

on saanut paljon kritiikkiä väkivaltaan liittyvistä toimistaan tai oikeammin niiden puutteesta. 1990-luvulta alkaen CEDAW-sopimuksen syrjintäkiellon on katsottu kattavan myös naisiin kohdistuvan väkivallan. Suomessa ei ole oikein havahduttu siihen, mitä ihmisoikeussopimukset valtioilta edellyttävät. Kun vielä muutama vuosikymmen sitten katsottiin, että valtioilla on vain niin sanottu negatiivinen velvollisuus itse pidättäytyä väkivallasta, nykyinen kansainvälinen oikeus velvoittaa valtion estämään aktiivisesti myös yksityisten harjoittamaa, syrjinnäksi ymmärrettyä väkivaltaa. Sekä CEDAW että Euroopan neuvoston niin kutsuttu Istanbulin sopimus (*CoE Convention on Preventing and Combating Violence Against Women and Domestic Violence*) velvoittaa sopimusvaltioita muun muassa muuttamaan ”sosiaalisia ja kulttuurisia naisten ja miesten käyttäytymismalleja, tavoitteena poistaa ennakkoluulot, tavat, perinteet ja muut käytännöt jotka perustuvat ajatukseen naisten alemmuudesta tai naisten ja miesten stereotyyppisistä rooleista” (Artikla 12.1). Olen vakuuttunut siitä, ettei velvoitteen täyttäminen onnistu, jos sukupuolittunutta väkivaltaa pönkittäviä kulttuurisia tapoja, perinteitä ja käytäntöjä ei tunnisteta. Näiden tunnistamiseen Lidman onneksi antaa paljon eväitä.

Nykypäivän näkökulmasta on tärkeitä analysoida, missä määrin suomalainen ja länsimainen väkivallan historia auttaa ymmärtämään maahanmuuton yhteydessä esiin nousevia väkivallan muotoja. Lidmanin kirjan ensimmäisen osan tematiikka antaa tarpeellista taustatukea toisen osan tematiikalle.

Tyypillisesti vahingollisia perinteitä ja kulttuurisia tapoja havaitaan muissa kuin omassa kulttuurissa. Viime vuonna käyty kotimainen keskustelu painotti herkästi maahanmuuttajien ja suomalaisen kulttuurin eroa naiseen kohdistuvan väkivallan suhteen. Väkivaltakulttuurin perintö -kirjan toisessa osassa Lidman käsittelee ”kunniaan liittyvän väkivallan” kysymyksiä. Patriarkaalinen kulttuuri on kuoloistanut sekä Euroopassa että sen ulkopuolella. Kuten Lidman selittää, patriarkaalisissa yhteisöissä naisten siveettömyys uhkaa suvun kollektiivista kunniaa, minkä ajatellaan antavan suvun jäsenille ja etenkin miehille oikeuden valvoa sekä kurittaa naisia. Vaikka kuritusoikeus on osa länsimaistakin perinnettä, yksilökeskeisyys on murentanut suvun kunniaan liittyviä maskuliinisuuden painotuksia. Lidman korostaa mielestäni aivan oikein eroa yhteisöllisen kunnian ja häpeän kulttuurin sekä länsimaisen naiseen kohdistuvan väkivaltakulttuurin välillä. Hän esittelee oivaltavasti yhtäältä länsimaisen

väkivallan perinteen jatkuvuutta ja siitä kumpuavia ongelmia, mutta myös tarvetta tunnistaa kulttuurisia eroja nykyisissä monikulttuurisissa yhteiskunnissa. Etenkin juuri ”kunniaan liittyvän väkivallan” kollektiivinen luonne tekee sen esimerkiksi suomalaisen rikosoikeuden näkökulmasta vaikeasti käsiteltäväksi kysymykseksi. Kirjan toinen osa sisältää monipuolisen esityksen tällaisen väkivallan sekä länsimaisen sukupuolittuneen väkivallan perinteen samuiksista ja eroista kuin myös tärkeitä huomioita siitä, mitä väkivallan kierteen katkaiseminen edellyttää.

Kevät Nousiainen